

egyik barlangocskák lakója volt. A sziklához tapadó templom 1215-ben épült. Belső struktúrája lenyűgöző, oszlopai ornamentikával díszítettek. Legrégebbi, sziklába vájt részében források csörgedeznek. Némi fény csak a boltozatba vájt nyíláson keresztül szűrődik be, a félhomályban csak sejteni lehet a falak díszítését. Ottlétünkön még hallhattuk egy női kórus csengő énekének magasba szálló hangjait. Az örmény templomokra jellemző ez a misztikus hangulatot kölcsönző félhomály, nincsenek elektromos fények és ülőhelyek. A barokk túlcicomázáshoz szokott közép-európai szememnek üdítően hatott az építészeti arányok, letisztult formák, egyszerű oltárok ily mértékű tisztelete. Az egykori fontos kéziratárát, zárandokhelyet, a kolostort a 10. században az arab hódítók kifosztották, így a múlt sok emléke megsemmisült. Annak azonban, hogy ma sem csak a turisták látogatják, kézzel fogható jele volt: a közeli hegyi patak partján, a bokrokon ezernyi színes fogadalmi szalagot lenggett a szél.

Egyedülálló templomegyüttes

Az északi grúz határnál fekvő két világörökségi templomegyüttes egy szurdok két oldalán néz egy-

A Noravank apátság a török határ menti sívár hegyek között

mással farkasszemet. Szanahin a 10-14. században épült. A Szent Istenszüllőnek és Szent Megmentőnek szentelt építmény – a nyitott előterével – egyedülálló Örményországban. A templomban Kilikián hercegek sírjait őrzik. Matematikai, csillagászati, orvostudományi, teológiai oktatóközpontként szolgált a középkorban. Miniaturafestőket és kalligráfuso-

kat is képeztek e falak között. A 19. század első feléig püspöki székhely volt. Szanahinból származik a Mikojan testvérpár, a politikus és a repülőgép-tervező.

Haghpat templomegyüttese a művészetek és a retorika oktatását folytatta. Nevét állítólag az apa-fiú viszály lezárásakor kapta. A családtagok együtt kezdték építeni Szanahint, de összeveszvéen a fiú

a szemben lévő hegyen próbálta ki építészeti hajlamait. Fia kolostornak elkészülte idején kiáltott fel az apa: ez igen, ez fal!, azaz Haghpat. A félhomályos termek egyikében a padlóban nagy lyukak tátonganak, a gabona tárolására szolgáltak, a falak menti boltívek hajlatait valaha könyvespolcok kötötték össze. A krónikák tanúsága szerint – az állandó támadások veszélyek ellenére – igen élénk szellemi élet folyt az erődített falak között.

Tankcsapdás török határ

Számtalan szépséges – a világörökségi listán nem szereplő – kolostor akad Örményországban, amelyeket az építészettörténet, művelődéstörténet számon tart. Ilyen a fővárostól, Jerevántól dél-keletre eső templomegyüttes: Noravank.

Odafelé haladva a török határ mentén sívár hegyek között vezetett utunk. Szomorúan néztem a hegyoldalakat csíkozó tankcsapdákat, a lövéstávolságban elnéptelenedett tanyákat. Emelkedve a hegyekben barlangok bukkantak elő. Az egyikben állítólag 5500 éves bocskorra akadtak. A több templomból álló együttes szintén Megvilágosító Szent Gergelyt tekintheti alapító atyjának. A fenséges környezetbe illesztve, vörös sziklák között, a lenyugvó nap

fényénél megérezhettem, hogy az emberlakta vidékektől távol lehetett igazán elmélkedni, Istenhez közel kerülni. A főtemplom a 12. századi alkotás, többszintes, külső falába számtalan szebbnél szebb keresztet véstek. Főbejáratának, – s az Orbelian dinasztia és a szerzetesek gavittjának, temetkezési helyének – szakállas Atyaisten, és Szűz Mária faragványai napfűrdötte szépségben fogadtak. Ádám a fejét az Atya tenyerébe hajtja, aki az élet lehetét a galambbal szimbolizált Szentlélektől kapja meg. Az örmény szellemi életben betöltött központi szerep nyomait a tanulásra, tanításra alkalmas terek romjai őrzik. Gyönyörű kőkeresztek sorakoznak a templomok mellett. A legtöbb alkotó neve a múlt homályába vész, azt azonban tudjuk, hogy itt a Momik nevű építész, miniaturafestő, szobrász is működött. A középkori örmény történelemben jelentős szerepet játszó Orbelian hercegi család festője és építész – s a gavitt egyedi domborműveit látva – tehetséges szobrásza lett. Kéziratait a Materadanban is őrzik. Művészi kachkarjai, kőkeresztjei szintén múzeumi védeltséget élveznek.

(befejező része következik)

Búcsú Máthé Márta tanárnőtől

„Én azt hiszem, nincs nagyobb öröm, mint valakit megtanítani valamire, amit nem tud, és nincs annál nagyobb jótétemény sem” – vallotta Móríc Zsigmond és közölünk itt sokan, akik a tanítás örömeinek ajándékát megkaptuk, de leginkább a mi féltve szeretett, de annál inkább tisztelt Márta nénink.

Csak a legsikeresebb embereknek adatott meg, hogy nevük ennyire összefonjon szakmájukkal. Márpedig Szászrégenben a matematika fogalma szinte azonosult Máthé Márta személyével és életművével. Akit Máthé Márta tanított, előbb a tudásából, majd a tekintélyéből is kapott egy darabot. Az értelemeszerű összefüggések felismerését, a térbeli látás nyitját, a műveletek hasznát, a rend és a rendszerek törvényszerűségeit és azok életszerűségeit, illetve a feladat megoldásának fontosságát akkora hittel és odaadással tudta tanítani, hogy fel sem mértük szellemi gyarapodásunkat. Hogy a tanárnő sem a saját tüzeiben eléggő és főnixmadárként újjászülető energiáját.

Máthé Márta tanítással pótolta a boldog házastársi együttlélet elmaradását, az édesanyjai örömei hiányát, a családi élet minden szépségét. Élete mégsem volt egyhangú. Főállásban kiváló szaktanár volt, de ugyanolyan mértékben diákjaiért felelős osztályfőnök, szorgalmas természetjáró, országos eredményeket hozó néptáncoktató és kifinomult érzékű karitatív munkás, amit hártalan szerénységével palástolt.

Bár a román nyelvet nem beszélte szaktudása szintjén, de nem magyar tanítványai ugyanúgy érvényesültek, mint mi, hiszen az algebra és geometria nyelvén, a tudás közvetítésének oktatói módszerével nem ütközött nyelvi akadályokba.

Talán sokakban felmerül a kérdés: egy ilyen keménykezü tanár hogyan érdemelhet ki ekkora ragaszkodást, nagyrabecsülést és tiszteletet? Úgy, hogy szigorúsága nem holmi szeszély megnyilvánulása volt, hanem annak a meggyőződése, hogy nekünk csak így lehet megmaradni: keményen dolgozva, felfokozott elvárások teljesítésével.

Saját példájával járva előtünk, szilárd eltökéltséggel, szigorú elvárással nevelt magyar értelmiségieknek, anélkül, hogy patetikusan szájára vette volna a nemzet fogalmát. A máthémártai nevelés azt is jelentette: ha magyarnak születél, akkor ez téged kötelez népdalaink, néptáncaink, népviseletünk, hitünk, a teljes magyar kultúránk megtartására. Nem szép szavakkal szajkózva, hanem tettekkel alátámasztva. Emlékeinkben sokáig élni fog az a magabiztosság, ahogy a katedránál állt: teljes érthetőséggel magyarázott, és ennek jogán alaposan számon is kérte azt.

Nekem azonban volt alkalmam látni őt a Magyar Köztársaság Aranykeresztje kitüntetés átvételén, amikor a romániai magyar műszaki értelmiség nevelésében kifejtett életművéért díjazták. Nyoma sem volt a megszokott magabiztosságnak, s az

előre megírt beszédét sem sikerült elolvasnia. Hiába vették körül tanítványai, hiába éljeneztek és biztatták. Hiányzott a nagybetűs Katedra, az a hivatásbéli fogódzó, ahol a nemzet napszamosaként mindig a helyzet ura volt. Érdeimeihez képest oly keveset ünnepeztük, hogy ehhez nem volt ideje hozzászokni, és a legmagasabb állami kitüntetés átvétele alaposan zavarba hozta.

A tőle tanultak azonban egy életre elkísérik tanítványait. Márta nénitől tanultuk meg, hogy a pont bármilyen jelentéktelennek tűnik, igen fontos lehet, hiszen két egyenes találkozásából származik. Talán azért vagyunk itt ilyen sokan, mert egykori iskolás életünk kusza élvonalára akkor vált egyenes vonallá, amikor egy-

egy markáns pedagógus kiforrott, céltudatos, hivatástól átitott élvonalával keresztveződött. A Márta nénivel való találkozás sokunk életének meghatározó pontja volt, hiszen gondolkodásunk útja új irányt nyert. Életútjaink reál tudományi alapkövezetét Márta néni rakta le, és tette járhatóvá egy egész életre. Azért jöttünk most ide, hogy ezt végtisztességbe burkolva megköszönjük.

Számunkra ő egy bonyolult, de átlátható és ábrázolható $F_n(x)$ függvény. Értelmezési tartománya mindenkor tanítványainak halmaza. Értékkészlete pedig tanulóinak sikere. Ha ezt ábrázolni kellene, vonalát a rengeteg diák életútjával keresztvezett sok-sok pontból álló vonal mutatná. Ez nem kevés sorsfordulatot leírva

immáron a lélek dimenzióiban exponenciálisan halad az örökélet felé. A matematika végtelenben szállva bizonyára már fejet hajtottak előtte a Bolyaiak, a Könige, Neumann, még a büszke Gauss és az öreg Pitagorasz is, és megannyian, akiknek tanait oly híven adta át nekünk.

Felejthetetlen tanárnőnk, drága Márta néni! Már mi sem élünk annyit, hogy el tudnánk felejteni az együtt eltöltött matematikaórákat, a későbbi találkozásokat, beszélgetéseket, biztatásokat. Feljajdul bennünk a kétely: vajon a nagymesternek van-e, lesz-e méltó utóda, aki jeles szak tudás mellett népe nevelését is ennyire szíven hordaná? Engedje meg az Úristen, hogy ezennel ne egy utolsó mohikántól búcsúzunk, hanem saját életünk egyik eszményétől.

Amíg a Mindenható kegyelme életben tart, Szászrégenből, a Székelyföldről, Erdélyből, a Kárpát-medencéből és a világ távolabbi pontjairól is eljöttünk és eljövünk fejet hajtani egykori élő példánk, a néhaivá lett egyszerű pedagógusunk előtt. Engedtesse meg, hogy azok nevében, akik egykor iskolapadból követtük kiváló matematikaóráit, búcsúként kimondjam: drága Márta néni, nyugodj békében!

→KISNÉ PORTIK IRÉN
egykori tanítvány

(Elhangzott Máthé Márta tanárnő temetésén Szászrégenben, aki 60 éven át oktatott matematikát, és életének 89. évében hunyt el.)